

VALORIFICAREA PRINCIPILOR ETICII ÎN SISTEMUL MULTIDIMENSIONAL AL FORMĂRII STUDENȚILOR PEDAGOGI

Svetlana GOREA, doctorandă

Catedra Pedagogie și Psihologie Generală, UST

Rezumat. În activitatea profesională este nevoie să te conduci de principii. Acesta trebuie să pornească de la esența idealului social, iar, în cazul pedagogilor, și de la esența idealului educațional. Ele le vor ajuta învățătorilor să construiască relații bune cu elevii, vor reglementa aceste relații, se vor evita, astfel, neînțelegerile, agresivitatea, violența. Pedagogul, având anumite convingeri, nu se va abate de la drumul cel bun, nu se va lăsa influențat de alte opinii, dacă ele nu reflectă principiile stabilite. Convingerile pedagogilor principali se formează pe baza principiilor elaborate de etica pedagogică.

Cuvinte cheie: principiu, datorie, conștiință, conștientizare, onoare, dreptate, onestitate, tact.

VALORIZATION OF ETHICAL PRINCIPLES IN THE MULTIDIMENSIONAL SYSTEM OF PEDAGOGICAL STUDENTS TRAINING

Abstract. In your professional activity you need to keep up some principles. Principles must start from the essence of the social ideal, and in the case of educators - the educational ideals. They will help educators build good relationships with students, will regulate these relationships, avoid misunderstandings, aggression, violence. The teacher with certain beliefs will not deviate from the good way, will not be influenced by other opinions if they do not reflect the established principles. Principal pedagogical beliefs are based on principles developed by pedagogical ethics.

Keywords: principle, debt, conscience, awareness, justice, honesty, tact.

În activitatea profesională este nevoie să te conduci de principii. Acesta trebuie să pornească de la esența idealului social, iar, în cazul pedagogilor, și de la esența idealului educațional. Principiile eticii vor ajuta pedagogii să construiască relații bune cu elevii, vor reglementa aceste relații, vor contribui la evitarea neînțelegerilor, agresivității, violenței. Un pedagog cu convingeri nu se va lăsa influențat de acele opinii, care nu reflectă principiile sale. Convingerile pedagogilor se formează în baza principiilor elaborate de etica pedagogică.

În lucrarea *Datoria etică*, pedagogul I. Grigoraș subliniază că noțiunea „datorie” nu are aceeași semnificație ca și noțiunea „obligație”. Angajamentul de a îndeplini sarcinile sale, fiind cerute de anumite situații, înseamnă obligație [8, pag.23]. Datoria este o însușire morală, o tendință de a face un bine fără a fi solicitat; o tendință care vine din îndemnul inimii și al rațiunii. A face bine cuiva, a veni în ajutor celui care are nevoie înseamnă a-ți face datoria de om, de cetățean, de părinte, de coleg. Iar îndeplinirea datoriei demonstrează că omul este o personalitate *conștiincioasă*. A fi conștiincios înseamnă a da dovadă de responsabilitate morală pentru faptele sale. Conștiința reprezintă capacitatea omului de a-și evalua acțiunile, gândurile și dorințele. Conștiința sugerează soluții în situațiile neordinare, obligă persoana să facă mai mult decât îi cere fișa de post, îi dictează să intervină pentru a avea rezultate mai bune și mai frumoase.

Conștiinciozitatea are atât o latură pozitivă, cât și una negativă. Latura negativă constrânge persoana să nu facă ceea ce dorește, dar ceea ce este necesar, chiar dacă nu-i

place, pentru a realiza o sarcină. Latura pozitivă se exprimă prin satisfacția supremă pe care o simte persoana pentru faptul că face ceva bun și util pentru beneficiul altor persoane sau în beneficiul comunității fără a aștepta recompense.

Onestitatea reprezintă atitudinea omului față de acțiunile sale; tendința omului de a-și păstra reputația și respectul societății. A fi onest, a avea onoare înseamnă a fi mulțumit de sine și de acțiunile întreprinse, a fi demn de încrederea oamenilor, a respecta cuvântul dat, a spune întotdeauna adevărul. Omul onest este sincer, își recunoaște greșelile, nu acceptă niciodată devieri de la normele morale, nu este indiferent când se încălcă normele morale de către colegi, elevi și alte persoane, intervenind cu mult tact și argumente convingătoare. Își controlează mereu acțiunile, gândurile și ideile.

Noțiunea de *onoare* dezvăluie atitudinea omului față de sine însuși, în primul rând. Onoarea constituie recunoașterea de către comunitate a meritelor personale. Onorând oamenii, apreciindu-i la justa valoare pentru activitatea de muncă, noi, de fapt, facem publică atitudinea noastră de respect față de demnitatea lor, apreciem la nivel înalt meritele lor în fața societății. Prin urmare, *onoarea este recunoașterea de către societate a demnității personale, a autorității lui* [3, p.81]. Categoria „onoare” presupune tendința omului de a-și menține renumele, prestigiul, faima comunității sociale, căreia îi aparține [16, p.82]. Termenul de onoare, după V. Pisarenco [20 pag.82], se asociază și cu noțiunile de reputație bună, înțelepciune, respect, cinste, corectitudine, integritate morală etc. În cazul pedagogului, onoarea presupune tendința de a-și menține reputația și prestigiul bunului nume; grija personală față de reputația comunității pedagogice.

Noțiunea de onoare este în raport direct cu demnitatea care presupune un ansamblu de calități sociale importante, corespunzând solicitărilor și exigențelor societății înaintate față de oameni. Pe de altă parte, este o autoevaluare a importanței sociale a personalității omului (sentimentul demnității personale). În societatea noastră demnitatea personală este examinată prin prisma relațiilor în colectivul de muncă. Un pedagog posedă o ținută morală înaltă, dacă are o pregătire morală, un profil moral demn, o conștiință și conduită morală, demne și civilizate. Pedagogul trebuie să cunoască principiile și regulile morale corespunzătoare statului de drept și democratic, ale societății civile libere și să formeze deprinderi de conduită în concordanță cu teoria morală a societății în care trăiește. Pedagogul cu *demnitate* este obiectiv în aprecierea cunoștințelor elevilor, le ajută să-și identifice capacitățile și să-și înțeleagă limitele. obișnuiește elevii să folosească la maximum capacitățile descoperite și deprinderile formate; să se autocunoască și să se autoaprecieze corect.

Autoritatea este prestigiul de care se bucură cineva datorită calităților sale. Calitățile de care trebuie să dea dovadă un angajat pentru obținerea autorității pot fi: cunoștințe profunde teoretice în domeniu, priceperi și deprinderi practice la nivel; corectitudine în relațiile cu cei din jur; inițiative în realizarea sarcinilor; atașament sincer față de activitatea profesională; disciplină, ordine, responsabilitate; a fi gata oricând să treacă la

îndeplinirea unei sarcini noi; nu va utiliza bunurile organizației pentru rezolvarea problemelor personale; folosirea unui limbaj potrivit situației.

Obținerea autorității nu este un proces simplu. Menținerea autorității însă este un lucru și mai complicat. Se cere autocontrol permanent, dezvoltarea deprinderilor personale, a comportamentului pentru care este prețuit. Este necesar de a analiza mereu relațiile cu cei din jur pentru a nu deveni înfumurat și îngâmfat; de a oferi sfaturi prietenoase, și nu indicații categorice. Dacă nu se ține cont de aceste recomandări, persoana își va pierde autoritatea și va deveni autoritar. Pentru a obține autoritate, pedagogul trebuie să aibă cunoștințe profunde în domeniu; să cunoască și să utilizeze variate metode și tehnici de lucru cu elevii; să aibă o atitudine critică față de sine și corectă față de elevi și colegi; să posede empatie și reflexie; să posede aptitudini organizatorice; să cunoască psihologia elevilor; să respecte personalitatea copiilor; să se perfecționeze permanent și să dea dovadă de erudiție. Obținând autoritate, pedagogul devine stăpân pe sine, poate organiza interesant procesul instructiv-educativ, fiindcă elevii îl respectă, sunt activi la lecții și disciplinați.

Tactul include aspecte ce caracterizează calitatea relațiilor dintre oameni și se bazează pe bunăvoință, respect, răbdare, indulgență și sinceritate. Tactul este simțul măsurii în comportament, determinând adoptarea unei atitudini abile, corecte și convenabile în orice împrejurare. Tact posedă persoana care alege cu multă atenție cuvintele/acțiunile pentru a nu ofensa interlocutorul. Tactul solicită omului să-și țină sub control emoțiile, să-și tempereze nervozitatea, să-și reprime impulsurile, să păstreze calmul în situații de stres.

„Tactul pedagogic e o calitate a profesorului cu ajutorul căruia în fiecare caz concret aplică cel mai eficient mijloc de influență asupra elevului” [21, p.21], iar Cernocozev susține că „tactul pedagogic e conduita morală a pedagogului care exprimă umanism, grijă, sensibilitate față de elevi, stabilește relații binevoitoare cu ei în orice situație” [21, p.44]. Conform altor autori, tactul pedagogic este „capacitatea de a găsi, la momentul oportun, forma cea mai adecvată de atitudine și tratare a elevilor” [4, pag.23]. În literatura de specialitate se menționează, de asemenea, faptul că tactul este capacitatea profesorului de a-și menține și consolida stările psihice pozitive și de a le domina pe cele negative.

Cercetătorul J. Stefanovici identifică poziționarea tactului pedagogic în procesul de educație. Cercetătorul susține că tactul pedagogic este gradul calitativ al interacțiunii sociale dintre profesor și elev. El evidențiază criteriile acestei calități: nivelul comportamental al profesorului față de fiecare elev; gradul motivației pozitive a rezultatelor la învățătură și comportament al elevului; nivelul de dezvoltare a personalității elevului; gradul de respectare a particularităților elevului și de asigurare a unui climat psihic optim în activitatea instructiv-educativă; rezultatele obținute în activitatea instructiv-educativă [15, p.13].

Pedagogul cu tact utilizează corect modulațiile vocii și utilizează dozat pedeapsa ca măsură de disciplinare. Pedagogul rus C. Ușinski considera că ridicarea vocii și pedeapsa sunt asemeni unor medicamente cu efect puternic. Folosirea excesivă duc la pierderea eficienței. La fel și în educație. Modalitățile respective folosite mai des nu mai dau rezultatele așteptate [19, p. 20]. Tactul pedagogic va înlătura neînțelegera dintre pedagog și elev. Va preîntâmpina apariția didactogeniei.

Datoria profesională este una dintre cele mai importante categorii. Această categorie include totalitatea normelor și principiilor etice înaintate față de personalitatea pedagogului de către societate în ceea ce privește îndeplinirea funcțiilor profesionale [8, p.72 -73], printre care se numără:

- îndeplinirea acțiunilor de muncă necesare, în special, pentru exercitarea activității de muncă intelectuală, care să asigure calitatea procesului educațional prin realizarea standardelor educaționale de stat și a Curriculum-ului Național;
- stabilirea corectă a relațiilor reciproce cu elevii, părinții elevilor, cu colegii de muncă etc.;
- conștientizarea profundă de către pedagog a atitudinii pozitive față de profesia aleasă, față de colectivul de pedagogi și elevi, față de societate în general [6, p.44].

Printre *condițiile* de bază care pot asigura eficiență în îndeplinirea datoriei profesionale pot fi evidențiate:

- Cadrul didactic dă dovadă de inițiativă proprie la îndeplinirea funcțiilor. El își îndeplinește programul de muncă, este exigent față de sine, se autoevaluează, creează condiții optime de dezvoltare a potențialului individual al elevului, studentului etc.
- Cadrul didactic își asumă obligația să-și perfecționeze continuu calificarea profesională, să-și completeze permanent bagajul de cunoștințe, să-și formeze și dezvolte competențele profesionale [13, p.75].

D. Gusti evidențiază, în mod deosebit, datoriile morale ale personalității, care condiționează formarea personalității, ajungând la formularea unor datorii de tip special, pe care le numește virtuți: datoria de a ne dezvolta conștiința de sine prin a ne ocupa continuu de noi înșine, de perfecționarea noastră; obligativitatea noastră, a tuturor, de a observa viața semenilor noștri și de a extinde preocupările noastre într-un cerc cât mai larg; datoria de a-ți da seama tot timpul în viață de scopul pe care îl urmărești [apud 4, p.73]. Printre multiplele datorii, D. Gusti evidențiază și datoria națională care apare în virtutea faptului că omul integrat în societate este, în același timp, parte integrantă și a unei națiuni având datorii față de ea. Datoria națională, după D. Gusti, este *patriotismul ce trebuie să fie activ, social și cultural* și are menirea de a edifica națiunea, ridicând-o la rangul unei națiuni libere și autonome [apud 4 p.74].

Este important de a remarca faptul că, în activitatea didactică, un pedagog cu cât mai mult este pătruns de conștientizarea acțiunilor sale, cu atât mai ușor își exercită datoria profesională, găsește mai ușor soluțiile de rezolvare a problemelor apărute și nu nimerește în situații de conflict [6, p.46]. Or, în activitatea pedagogilor se constată

aparitia conflictelor dintre obligatiunile *datoriei* profesionale și necesitatea executării lor. Care sunt cauzele care le generează? În unele situații pedagogul tinde să-și îndeplinească conștient funcțiile, dar, din cauza unor împrejurări, eforturile nu aduc rezultatul scontat. Astfel, apare conflictul dintre pedagog și managerul instituției de învățământ, care nu este mulțumit de calitatea muncii, cu toate că ultimul se străduiește să fie la nivelul cerințelor.

Responsabilitatea și răspunderea pedagogului, managerului instituției de învățământ, au un rol foarte important în asigurarea calității educației generației în creștere la exercitarea obligațiilor profesionale. Responsabilitatea este un concept foarte vehiculat astăzi și aplicat uneori în exces, ceea ce conduce la pierderea sensului acestei noțiuni. Auzim pretutindeni expresii, cum ar fi „asumarea responsabilității”, „să nu uităm de responsabilități”, „ai o responsabilitate față de...” etc.

Responsabilitatea înseamnă, în sens uzual, respectarea cuvântului dat și a relației dintre vorbe și acțiuni. Activitatea desfășurată sub semnul responsabilității presupune stabilirea clară a obligațiilor membrilor, în general, și a atribuțiilor fiecăruia, în particular. „A face puținul care stă în puterile tale” ne îndeamnă Andrei Pleșu (1988) prin concepția minimalismului etic. Responsabilitatea morală poate fi definită ca „acea autoritate a conștiinței cu funcția de a ajuta subiectul de a înțelege sensul, importanța și urmările socio-morale ale faptelor sale, în a-l determina să-și asume, în cunoștință de cauză, deciziile, rol-statusurile profesionale și cetățenești, în asigurarea concordanței deciziilor cu actele, în a răspunde de calitatea acestora” [6, p. 118].

Principiul dreptății presupune ca fiecare să primească ceea ce i se cuvine și să fie respectate drepturile fiecăruia. În relațiile cu alții, mai ales în activitatea profesională, dreptatea în relațiile angajat-angajator și învățător-elev creează o atitudine de respect reciproc. Dreptatea pedagogică se manifestă în aprecierea corectă a cunoștințelor și comportamentului elevilor. Apreciind cunoștințele elevilor, pedagogul ține cont nu numai de felul cum elevul a însușit tema, ci și de capacitățile, de caracterul și temperamentul lui, de starea sănătății la moment, de condițiile lui de viață etc. Marele pedagog rus C. D. Ușinski era convins că, dacă școala dorește să educe multilateral omul, trebuie să-l cunoască multilateral. Pedagogul va fi cu dreptate, dacă va fi cu toți la fel și cu fiecare diferit [20, pag.61].

Conceptul de „dreptate” nu este deloc depășit sau abstract pentru spațiul educativ, așa cum ar părea. Școala a depășit etapa în care era percepută ca loc în care „profesorii dispun și elevii se supun”, iar dreptatea nu mai înseamnă doar apanajul celui puternic prin statut. Dreptatea ca valoare socială este o aspirație universală. A trata cu dreptate în școală înseamnă a respecta cadrele didactice și elevii, aplicând criteriile raționale și obiective. Școala, ca orice instituție socială, are propriul sistem de practici justițiere. Repartizarea pe clase și școli în funcție de merite, alocarea de recompense (burse, premii, diplome) și sancțiuni (muștrări, exmatriculări, desfaceri ale contractului de muncă) pentru

profesori și elevi, acordarea unor șanse repetate de obținere a performanțelor dorite prin politica de restanțe și măririi în universități, ierarhizarea elevilor prin sistemul de acordare a notelor sunt tot atâtea modalități de concretizare a dreptății ca principiu de politică școlară [10 p. 125].

În etica pedagogică, noțiunea de dreptate mai are, în afară de trăsăturile generale, *trăsături specifice*:

- dreptatea în morala pedagogică reprezintă în ce măsură pedagogul este obiectiv;
- dreptatea pedagogică demonstrează nivelul educabilității pedagogului, exprimat prin bunătate, principialitate, omenie, dar mai ales când nivelul educabilității se manifestă la aprecierea faptelor elevilor, a atitudinii lor față de învățare, a activității social-utile. Prin urmare, dreptatea, pe de o parte, este percepută ca o calitate morală a pedagogului, iar pe de alta, este o măsură de apreciere a influenței profesorului asupra elevilor. Drept acțiuni și fapte în spiritul dreptății săvârșite de pedagog pot fi considerate acele acțiuni care exclud: voluntarismul, părerile preconcepute, preferința neîntemeiată și nemeritată a anumitor persoane dintr-un grup școlar sau academic și acțiunile pedagogului părtinitor [16, p.77].

Specificul dreptății pedagogice constă în faptul că aprecierea acțiunilor pedagogului și reacția la ele se află la nivel diferit de maturizare morală a pedagogului și a elevului. În cazul când apar divergențe din acest motiv, pedagogul ar trebui să dea dovadă de răbdare și de multă insistență, până când discipolii îi vor înțelege aprecierile și le vor accepta, de aceea se recomandă ca măsura obiectivității pedagogului să fie adaptată la vârsta elevului. Dreptatea este strâns legată de noțiunea de *bine*. Noțiunea de bine este cu mult mai largă și nu are limite, nu se face în anumite condiții, pe când dreptatea se măsoară și este considerată una din condițiile de organizare normală a procesului instructiv-educativ. În etica pedagogică *dreptatea* constituie baza încrederii elevului în profesor. Ca să fie echitabil în acțiunile sale, pedagogul trebuie să cunoască subtilitățile lumii spirituale a fiecărui copil și particularitățile lor de vârstă. Cel mai corect ar fi ca pedagogul să evalueze faptele, cunoștințele elevului în funcție de efortul depus pentru atingerea scopului propus, raportându-le la capacitățile, potențialul și posibilitățile elevului. Spiritului dreptății trebuie să domine evaluarea rezultatelor școlare (competențe: cunoștințe, capacități, atitudini; trăsături caracteriale, comportamente, aptitudini). O apreciere incorectă a acestora de către pedagog ar putea trezi la elev *nevroza școlară*.

Aprecierea dreaptă e necesară în toate activitățile, inclusiv în relațiile interpersonale. În pedagogie dreptatea e obligatorie în mod deosebit, deoarece:

- copiii sunt ființe sensibile, se offensează repede;
- observă imediat atitudinea diferită a pedagogului față de ei;
- nedreptatea pedagogului poate influența caracterul elevilor și ei vor proceda la fel;
- nedreptatea pedagogului îi face pe copii să piardă încrederea în pedagog și în viață.

Marele pedagog I. A. Komensky îndeamnă pedagogii să dea dovadă de dreptate când apreciază comportamentul elevilor. Elevii trebuie să fie pedepsiți doar atunci când încalcă conștient disciplina, iar pedagogul român Onisifor Ghibu spune: „Pentru diferite grade de greșeli sunt diferite grade de pedeapsă” [7, pag.23]. Elevii trebuie nu doar certați cu dreptate, ci și lăudați, de asemenea, cu dreptate „Laude să se aducă numai faptelor eroice și virtuților rare ce se ridică peste nivelul lucrurilor de toate zilele” [7, pag.24] ne sfătuia pedagogul român. Pedagogul care nu dă dovadă de dreptate în relațiile cu elevii poate declanșa nervozitate în rândurile acestora. Mai ales în clasele primare, când învățătorul este prea sever, vorbește cu voce ridicată, stridentă, nu îndreptățește copiii, nu le oferă posibilitatea de a-și spune opinia, creează o atmosferă tensionată la lecții, îi disciplinează pe elevi cu ură și dispreț. Elevii mai sensibili se îmbolnăvesc de nevroză școlară – o tulburare psihică, care poate provoca fobii față de pedagog, față de școală; o stare de neliniște, disperare, depresie, numită *didactogenie*.

S-a menționat și în alte rânduri că nedreptatea pedagogică influențează dezvoltarea personalității elevului. Majorarea nejustificată a notelor poate forma, în unele cazuri, o atitudine neserioasă a elevilor față de disciplina respectivă. Ei devin încrezuți, îi privesc pe colegi cu superioritate. În alte cazuri poate servi ca stimul pentru pregătirea mai intensivă a temelor, pentru a nu-l dezamăgi pe învățător. Micșorarea nemotivată a notei poate produce, de asemenea, reacții. Unii sunt dezamăgiți, devin nesiguri, dezvoltă o atitudine negativă față de învățător, poate provoca ură față de învățător, revoltă, nemulțumire, dar poate și să-i disciplineze, pentru a-și corecta nota. Atitudinea nedreaptă a pedagogului ar putea să-i facă pe unii copii indiferenți sau să aibă frică de a fi umiliți de către pedagog, iar alții pot deveni agresivi sau lipsiți de griji. În situațiile când copiii simt nedreptatea pedagogului aceștia încep să aibă suspiciuni față de adulți și devin agresivi cu ei.

În nici o activitate a omului nedreptatea nu aduce o daună mai mare ca în activitatea pedagogică. Nedreptatea pedagogului, fie cât de mică, nu numai că lasă urme adânci în sufletul copilului, dar și dăunează autorității școlii, trezind neîncrederea copiilor în generațiile adulte. De aceea pedagogul trebuie să fie model al dreptății.

În concluzie, se poate spune cu certitudine că principiile morale reprezintă unele forme de exprimare a cerințelor morale, care dezvăluie, în linii generale, conținutul moralității existente într-o societate sau alta. Ele exprimă cerințele fundamentale ce țin de esența morală a omului și determină direcțiile magistrale ale activității oamenilor, devenind, astfel, o bază a normelor concrete de conduită.

Bibliografie

1. Axenti I-A. Etica pedagogică. Suport de curs. Cahul, 2012.
2. Axenti I-A. Gândirea pedagogică în Basarabia (1918-1940). Studiu istorico-pedagogic. Chișinău: Editura Civitas, 2006.

3. Baldrige L. Codul manierilor în afaceri. București: Teora, 1998.
 4. Capcelea V. Etica și conduita umană. Manual pentru instituțiile de învățământ superior. Chișinău: Editura ARC, 2010.
 5. Constantinov N. A., Medânski E.N., Șabaeva M. N. Istoria pedagogiei. Chișinău, 1978.
 6. Cozma C. Elemente de etică și deontologie. Iași: Ed. Universității „A. I. Cuza”, 1997.
 7. Ghibu O. Despre educație. București, 1995.
 8. Grigoraș I. Datoria etică. București, 1975.
 9. Iacob L. Comunicarea în câmpul social. Iași: Editura Universității „A. I. Cuza”, 1997.
 10. Lungu V. Etica Profesională. Chișinău: CEP USM, 2011.
 11. Mândăcanu V. Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice. Chișinău, 2009.
 12. Năstășce E., Ursu I. Argumentul sau despre cuvântul bine gândit. Iași, 2004.
 13. Pâslaru Vl. Principiul pozitiv al educației. Chișinău: CIVITAS, 2003.
 14. Pânișoară I.O. Comunicarea eficientă de interacțiune educațională. Iași, Polirom, 2004.
 15. Stefanovici J. Psihologia tactului pedagogic al profesorului. București: E. D. P., 1979.
 16. Soitu L. Comunicarea și educația. Chișinău, 1986.
 17. Steven J. Stein, Howard E. Book, Forța inteligenței emoționale. Bucur: ALFA, 2003.
- În limba rusă:**
18. Гусейнов А. А. Апресян Р. Г. Этика. Москва: Гардарики, 2005.
 19. Синица И. А. Педагогический такт и мастерство учителя. Киев, 1983.
 20. Писаренко В. И. Педагогическая этика. Москва 1986.
 21. Чернокозов Э. П. Основные проблемы профессиональной этики. Горький, 1986.